

Eriarvoisuuden biologisesta perustasta (Tatu Vanhanen)

Osmo Tammisaloon vastauspuheenvuoro "Biologiasta ei voi johtaa eriarvoisuutta" (Tieteessä tapahtuu 7/2001) sisältää näkökohtia ja teesejä, jotka tarjoavat hedelmällisen lähtökohdan keskustelun jatkamiselle. Tammisalo väittää jokseenkin jyrkästi, ettei biologiasta voi johtaa eriarvoisuutta, ja toisaalta nimittää minua eriarvoisuuden puolustajaksi. Hän ei kuitenkaan viittaa mihinkään "Geenien tulo yhteiskuntatieteisiin" kirjan kohtaan, jossa olisin puolustanut eriarvoisuutta. Ei ole voinut viitata, koska sellaista kohtaa kirjasta ei löydy.

Ongelmana Tammisaloon ajattelussa on, että hän näyttää pitävän eriarvoisuutta ja sen syitä jonkinlaisina uskon asioina, kun meidän kirjassamme sen sijaan eriarvoisuutta ja sen syitä käsitellään mitattavina ilmiöinä. Tässä yhteydessä haluaisin kiinnittää Tammisaloon huomiota samassa lehdessä julkaistuun akateemikko Pekka Jauhon kirjoitukseen, jossa hän sanoo fysiikan edistymisen alkaneen siitä, kun uskomusten maailmasta siirryttiin reaali maailmaan ja syntyi "moderni fysikaalinen ajattelu, jossa totuus perustui mittausten ja teorian yhtäpitävyyteen".

Kirjassamme on eriarvoisuutta käsiteltäessä ollut sama idea. Eriarvoisuutta on pidetty mitattavana ilmiönä. Mittaustuloksissa voi olla virheitä, mutta mittaaminen ei ole ilmiön puolustamista. Se on vain sen mittaamista teorian pohjalta.

Mittaustuloksia on vaikea kumota pelkästään uskon voimalla. Mittausten osoittama ihmisten synnynnäisen erilaisuuden ja eri muodoissa esiintyvän sosiaalisen ja taloudellisen aseman erilaisuuden välillä esiintyvä vahva riippuvuus on tosiasia. Sen vuoksi on perusteltua tehdä se johtopäätös, että ihmisten eriarvoisuuden perimmäisenä syynä on yksilöiden geneettinen erilaisuus. Eriarvoisuudella on toki monia muitakin syitä, niin kuin Tammisalo kirjoituksessaan osoittaa, mutta ne rakentuvat joltain osin synnynnäisten kykyjen ja taipumusten erilaisuuden pohjalle. Tammisaloon teesi, jonka mukaan biologiasta ei voi johtaa eriarvoisuutta, on yksinkertaisesti kestävä. On perusteetonta uskoa, että ihmisten peruuttamaton geneettinen erilaisuus ei mitenkään heijastuisi ihmisten käyttäytymiseen ja sosiaaliseen asemaan ja että kaikki olisivat geneettisistä eroistaan huolimatta synnynnäisesti täsmälleen yhtä lahjakkaita, kyvykkäitä tai älykkäitä.

Tammisalo olettaa, että eriarvoinen "yhteiskunta muodostuisi tietyillä yhteiskunnallisilla edellytyksillä, vaikka ihmiset olisivat synnynnäisesti täsmälleen yhtä lahjakkaita, kyvykkäitä tai älykkäitä". Se on epätodennäköistä. Jo Edward Wilson toteaa *Sociobiology* kirjassaan, että tasa-arvoisen yhteiskunnan syntymisen parhaana edellytyksenä olisi ihmisten geneettinen samanlaisuus. Muurahaisyhteiskunnat antavat viitteitä siitä, että geneettinen samanlaisuus johtaa yksilöllisen eriarvoisuuden katoamiseen.

Tammisalo viittaa kirjan kohtaan, jossa totean, että "tulontasaus ei pitkälle vietyäkään voi johtaa tulo- ja varallisuuserojen häviämiseen ja ettei se mahdottomuutensa takia ole edes tavoittelemisen arvoinen päämäärä" (s. 235). Tästä tulemme siihen, mitä Pekka Jauho sanoo kirjoituksessaan ikiliikkujan keksimisestä. Hän huomauttaa, että jos ihmiset ymmärtäisivät joitakin fysiikan peruslakeja, silloin "ehkä ikiliikkujien keksiminen vähenisi ja keksintöjenkin laatu paranisi". Kun tuossa lainatussa kohdassa olen sanonut, ettei tulontasaus pitkälle vietyäkään voi johtaa tulo- ja varallisuuserojen häviämiseen ja ettei se mahdottomuutensa takia ole edes "tavoittelemisen arvoinen päämäärä", olen tarkoittanut, että se on yhtä mahdotonta kuin ikiliikkujan keksiminen fysiikassa. Jos yhteiskuntatieteilijät ja poliitikot ymmärtäisivät joitakin biologiaan perustuvia ihmisten sosiaalista asemaa ja käyttäytymistä koskevia peruslakeja, he luopuisivat täydellistä tasa-arvoa koskevasta ikiliikkujan verrattavasta haaveesta ja voisivat tehdä parempia yhteiskunnallisia keksintöjä.

Tähän asti kaikki yritykset toteuttaa täydellinen tasa-arvo ovat mahdottomuutensa takia epäonnistuneet. Karneimpana esimerkkinä on edesmenneessä Neuvostoliitossa suoritettu suurisuuntainen yritys toteuttaa marxilainen tasa-arvo. Tavoitteena olleen tasa-arvon toteuttamiseksi alusta lähtien alettiin vangita, tappaa ja terrorisoida ihmisiä, jotka jollain tavoin olivat muita lahjakkaampia, varakkaampia tai muuten ideologiaan sopeutumattomia. Kymmeniä miljoonia ihmisiä vangittiin, karkotettiin tai tapettiin, mutta tasa-arvoa ei syntynyt. Eriarvoisuus sai vain uusia muotoja. Lopulta järjestelmä sortui omaan ihmisluonnon vastaisuuteensa.

Tammisaloon kirjoituksessa on myös useita kohtia, joissa olemme samalla kannalla. Metsästäjä-keräilijäyhteiskunnissa näyttää todella vallinneen suurempi sosiaalinen tasa-arvoisuus kuin myöhemmissä yhteiskunnissa. Olen eräissä tutkimuksissani viitannut niihin, mutta olen myös huomauttanut siitä, että tärkeimmässä asiassa ei ollut läheskään täyttä tasa-arvoa: johtajien etuoikeutena oli aina saada useampia vaimoja. Demokratian menestyminen nykymaailmassa voi perustua metsästäjä-keräilijäyhteiskunnista periytyviin käyttäytymistäipumuksiin, joihin kuuluu liian suuren eriarvoisuuden vastustaminen ja johtajien aseman alituinen epävarmuus.

En myöskään mitenkään pyri kiistämään sitä, että myöhemmissä luokkayhteiskunnissa ihmisen sosiaalinen asema määräytyi vahvasti vanhempien aseman perusteella, mutta ei milloinkaan täydellisesti. Aina jotkut synnynnäisiltä lahjoiltaan poikkeukselliset yksilöt ovat kyenneet murtamaan luokka-aseman rajat. Nykyisissä demokratioissa pitkälle viety tilaisuuden tasa-arvoisuuden luominen on johtanut siihen, että luokka-asema määräytyy yhä enemmän omien synnynnäisten ominaisuuksien ja kykyjen perusteella, ei vanhempien aseman perusteella. Esimerkiksi Suomessa useimmat politiikan ja myös talouselämän johtohenkilöt ovat peräisin tavallisesta kansasta. Se on mitattavissa oleva asia, ei uskon asia.

Tammisaloon viittaus Jared Diamondin teoriaan kansainvälisten taloudellisten erojen perustumisesta historiallisiin ja maantieteellisiin sattuimiin on mielenkiintoinen. Diamond uskoo Tammisaloon tavoin, ettei kansojen tai rotujen välillä voi olla mitään

älykkyyseroja. Suuret taloudelliset kehityserot johtuvat vain maantieteellisissä olosuhteissa olevista eroista. Diamondilta on vain jäänyt huomaamatta, että maantieteellisten olojen erilaisuus johti kymmenientuhansien vuosien evoluution aikana kansojen ja rotujen välisten mittavissa olevien älykkyyserojen syntymiseen. Ne selittävät huomattavalta osin nykyiset tavattoman suuret taloudelliset kehityserot maailman eri osien välillä, mutta populaatioiden välisten keskimääräisten älykkyyserojen takana on maantieteellisten olosuhteiden erilaisuus mikä alunpitäen synnytti älykkyyserot.

Lopuksi olen samaa mieltä Tammissalon kanssa siitä, että "mikään biologinen tosiasia ei aseta esteitä nykyistä huomattavasti tasa-arvoisemmalle yhteiskunnalle". Tästä on mitattavissa olevana todistuksena se, että nykymaailmassakin eri maiden ja kansojen välillä on suhteellisessa tasa-arvossa tavattoman suuria eroja, jotka perustuvat sosiaalisten ja poliittisten järjestelmien ja kulttuurien erilaisuuteen. Tammissalo ei ehkä ole huomannut, että olen kirjassa esittänyt darwinilaisen yhteiskuntatutkimuksen tavoitteeksi auttaa hyvän yhteiskunnan rakentamisesta, mihin yhtenä osana kuuluu myös optimitasoisen tasa-arvon toteuttaminen. Olen voimakkaasti korostanut sitä, että darwinilainen yhteiskuntatutkimus tarjoaa yhteiskuntatieteille ja myös käytännölliselle yhteiskuntapolitiikalla nykyistä paljon paremman teoreettisen perustan.

Yhteiskuntatieteilijöiden on kuitenkin vaikea ymmärtää tätä, koska heidän tietonsa darwinilaisen teorian soveltamisesta yhteiskuntatutkimukseen näyttävät yhä perustuvan siihen, mitä he ovat kuulleet 1800-luvun sosiaalidarwinismista.

Kirjoittaja on Tampereen yliopiston valtio-opin emeritusprofessori.